Zalai Károly

Avignoni emlék

30.

Joachim ezen emlékek hatására úgy fölfrissül, mintha ezer órát aludt volna. És ekkor szemhéja mozivásznán egyszerre csak sorra fölvillannak a Truffaut-film kockái. Különleges jelnek tartották, hogy a két férfi főszereplő neve, mint az övéké, „j”-vel kezdődik. Ráadásul kicsit hasonlítottak is rájuk. Jürgen szemüveges és alacsony termetű, mint Jules, ő pedig magas és vékony, akárcsak Jim. Ők ketten azt a jelenetet szerették leginkább, amikor Jules és Jim furcsa, balettruhának kinéző tornadresszben egy tornateremben bokszedzésen vesz részt. Úgy ugrabugrálnak, szökdécselnek, mint a gyerekek, igazi ütésváltásról szó sincs, inkább vidám táncnak tűnik a küzdelem. Az izgalomtól pár pillanatig Joachim alig kap levegőt, mert fölidézi magában mindhármuk kedvenc jelenetét, amikor is Catherine, Jules és Jim futóversenyt rendez egy hosszú vasúti hídon. Öltöny van rajtuk, Catherine is férfiruhát visel, Jim még bajuszt is rajzolt neki. Abban állapodtak meg, hogy háromra indulnak, de Catherine már kettőre elstartolt, így aztán ő lett az első. Thomas – ezt a fiúnevet kapta Catherine – mindig nyer, jelentette ki Jules lihegve, de mindhármukon látszik, hogy egyiküket sem érdekelte a verseny kimenetele, hisz nevető, boldog arccal rogytak le a híd végében. Joachimot mindig lenyűgözte ebben a jelenetben a főszerepet játszó Jeanne Moerau csodálatos mosolya, esetlen mozdulatai, az orra alá rajzolt bajusz, ahogy hangosan lihegve futott. Nem tudni miért, pár pillanatig csak az ő lélegzetét hallani, és csak az ő arcát lehet látni, szinte premier plánban. A célba érkezés után Jim lecsapja a kalapját a földre, és ezt mondja: Thomas, maga csalt. Catherine pedig így felel: de én győztem! Jules erre megjegyzi, hogy mindig Thomas győz, három nyelven beszél, és úgy úszik, mint a hal. Jim ezután megkérdezi, hogy Thomas falon is tud járni? Majd megtanítja rá, szól közbe Catherine, és megkéri Jimet, menjen el hozzá másnap, és segítsen neki kivinni a csomagjait az állomásra. Catherine, Jules és Jim másnap utazik a tengerhez. Joachim évekkel később sokat töprengett azon, miért ragadta meg őt annyira ez a jelenet. Amikor már Kölnben élt, megvette a DVD-t, és volt egy időszak, amikor havonta legalább egyszer megnézte a filmet. Egyedül kuporgott sört iszogatva a tévé képernyője előtt, de sohasem volt szomorú, mert ilyenkor ott ült vele Irene és Jürgen is. Talán azért szerette ezt a filmrészletet, döntötte el végül,

mert ekkor még minden megtörténhetett Jules-lel, Jimmel és Catherine-nal: szabadok voltak és gondtalanok. A híd üres volt, tágasnak tűnt a tér a zárt vasúti híd fémoszlopai ellenére is. A maguk teremtette versenypályán álltak rajthoz, látszott, hogy lényegtelen, ki fog nyerni. A közös játék volt egyedül fontos. Talán valami gyerekkori emlékkel függött össze, hogy ez volt a kedvenc jelenete. Különösen azt szerette, hogy a jelenet közben néhányszor nagyot füttyentett a közelben egy gőzmozdony. Eszébe jut, hogy egy este, amikor meglehetősen sokat ittak a Mosaikban, úgy döntöttek, hogy kicsit kiszellőztetik a fejüket, mielőtt hazamennek. Először a Lenin Strassén sétáltak végig, és miután maguk mögött hagyták a Lenin Platzot és a Lichtenberger Strassét, eszükbe jutott, hogy az An der Michaelbrückén eljátszhatnák a jelenetet. Indián ügetésben elöl Irene futott, nyomában Jürgen, majd Joachim következett, és azt a nótát dúdolgatták, amelynek szövegét aznap este költötték a kocsmában. „Munkások, pártok, szarok én rátok…", szólt a dal, persze csak igen halkan, mert, ha meghallja őket egy besúgó, pár évet rács mögött töltöttek volna. A film második felét különféleképpen értelmezték, és sokat vitáztak róla. Irene értette meg leginkább Catherine-t, míg Jürgenhez Jules állt közel, őhozzá pedig Jim. A két fiú úgy vélte, Catherine-nak döntenie kellett volna, hogy melyik férfit választja, és tulajdonképpen ez az ide-oda táncolás tette tönkre a hármójuk kapcsolatát. Ráadásul Catherine a film végén Jimet magával rántotta a halálba, amivel valójában Jules életét is tönkretette. A két fiú szerint mindez nem volt más, csak kicsinyes bosszú, Irene viszont azt hangoztatta: a barátai nem értik Catherine-t, mert el sem tudják képzelni, hogy igen is lehetséges két férfit egyszerre szeretni. Ez pedig nyilván azt jelenti, hogy amikor a nő az egyikkel együtt van, rettenetesen hiányozni kezd neki a másik. Butaság, jelentette ki Jürgen, ha mást szeretnél, mondjuk Joachimot, hogyan hiányozhatnék én neked. Ha az ember szeret valakit, teljes számára a világ, én ezt legalábbis így érzem, és remélem, te is. Irene ekkor fölállt, beleült Jürgen ölébe, és forrón megcsókolta. Joachim nagyon irigyelte őket. Jürgen szerint csak addig mehetett ez a csiki-csuki, amíg ők hárman fiatalok voltak és szabadok, de amikor megszületett Catherine gyermeke, minden megváltozott. A fenéket, érvelt Irene, épp ez volt Catherine-ban a különleges, hogy mindvégig szabad maradt, nem hagyta magát bebörtönözni a házasságba. Hisz hallottátok, amit Jules mondott róla, amikor Jim a háború után meglátogatta őket Németországban. Ha minden jól megy, Catherine-on elégedetlenség lesz úrrá, megváltozik, goromba lesz minden mozdulata és szava. Azt hirdeti, hogy a világ hazug, s néha neki is joga van csalni. Jules attól tartott, hogy Catherine el akarja hagyni őket, mert az asszony

nem tartozik teljesen hozzá, hisz három szeretője is volt már: egy közvetlen az esküvőjük előtt, egy utána, legénybúcsú gyanánt, a harmadikkal bosszút állt Jules-ön, akinek fogalma sem volt arról, hogy ezt miért tette. Szerintem azért, mondta Irene, mert meg akarta ismerni az életet. Miért csak a férfiaknak van joguk ahhoz, hogy ide-oda csapongjanak. Egy fenékkel csak egy lovat lehet megülni, jegyezte meg Jürgen. Joachimnak ekkor eszébe jutott egy pajzán ötlet a hármas szexről, vett is egy nagy levegőt, hogy elmondja, de aztán Jürgen konzervativizmusára gondolt, és inkább hallgatott, ám azt vette észre, mintha Irene halványan elmosolyodott volna.

31.

A *Jules és Jim*et először Rostockban látták, Irene egyik rokonánál. Jürgen tudta meg valahonnan, hogy vetíteni fogják az ARD-n. Ekkortájt az NDK legtöbb városában, különösen azokban, amelyek a határ közelében feküdtek, már könnyen lehetett fogni az ARD-t vagy a ZDF-et. Ahol nem volt fogható nyugatnémet tévéadás, oda senki sem költözött szívesen. Ezeket a területeket egyébként a „tudatlanok völgyeként" emlegették maguk között a keletnémetek. Joachimék ekkor már hallottak az újhullámról, szintén valamelyik nyugatnémet adón látták a *Kifulladásig*ot, tudták, hogy a nagy esztéta, Bazin – egyébként Truffaut barátja és támasza –, gyűjtötte maga köré a lázadó fiatal művészeket, akik azt hangoztatták, hogy vissza akarnak kanyarodni a nyers, közvetlen valósághoz. Az esztétikumnál is fontosabb volt számukra a kép igazsága, ahogy Godard hangoztatta: a film másodpercenként huszonnégyszeres igazság! De ez a *Jules és Jim* valami más volt, valamiképp Chambré fotóját hozta még közelebb hozzájuk; új lehetőségekkel árnyalva a fényképet, vagyis hát az életüket. A nyár végére már a film hatására Jimnek, Julesnek és Catherine-nak nevezték egymást, mert annyi hasonlóságot éreztek maguk és a szereplők között. A filmben Jules és Jim állandóan az irodalomról vitatkozott, pont úgy, miként Jürgen és Joachim is, és egyik sem talált soha életében ilyen figyelmes hallgatóra. Azt is érdeklődve hallgatták, amikor film narrátora elmesélte, hogy a kávéház törzsvendégei – ahova Jules és Jim járt – hamarosan fura erkölcseikről kezdtek suttogni, de ők ezt észre sem vették. A Mosaikban – miként Irenétől megtudták –, róluk is sokan azt gondoltak, hogy homokosok, és Irenét csak alibiként viszik magukkal. Ez a pletyka nem érdekelte, hanem inkább mulattatta őket. Sőt, idővel büszkék lettek rá, hogy ők másmilyenek, mint a szürke keletnémet tömeg. Jules-t és Jimet hidegen hagyta a pénz, és ők is így

voltak ezzel. Mire is gyűjtöttek volna!? Lakásra, Wartburgra? Nevetséges volt számukra. Utazni meg, ahova ők szerettek volna – például Avignonba, Párizsba vagy a Cotes d´Azurre –, úgy tűnt, soha életükben nem fognak eljutni. Hát álmodoztak. Méghozzá felsőfokon! Jules és Jim gyakorta kis bisztrókban étkezett, és a szivar volt a fényűzésük. Ettől kezdve Jürgen, Joachim, sőt még gyakorta Irene is büdös és rossz ízű szivarral a kezében ücsörgött a konyhaasztalnál. És mint a filmben, ők is megpróbálták a legjobbat kiválasztani a másik számára, de kubai szivart akkoriban nem tudtak beszerezni. Jules és Jim gyakorta dominózott, ami Jürgent és Joachimot arra ösztökélte, hogy ettől kezdve, amikor a Café Nordban vagy a Wiener Cafében találkoztak, ők is ezt a sportot űzzék. Fenségesen dekadensnek tartották ezt a fura társasjátékot, s nagyon élvezték, hogy sokan azt gondolták, valami rendszerellenes van a dologban. Azt is sokat emlegették, hogy amikor Jim és Jules útra kelt az Adriai-tenger egyik szigetére – ahol később lenyűgözte őket egy szobron az az archaikus mosoly, amelyet majd Catherine arcán találnak meg újra –, egyforma, világos öltönyt csináltattak. Az egyforma ruházat nekik sem okozott különösebb nehézséget, hiszen télen-nyáron tornacipőt s farmert hordtak, amit az évek múlásával szinte csak a foltok tartottak össze. A pulóverük és a kockás ingjük is hasonló volt, hisz a prágai Május 1. áruházban vásárolták őket. Télen pedig, mint akkoriban szinte minden keletnémet fiatal, ők is khaki színű párkát viseltek. Mind a hárman imádták a jelenetet, amikor a három főszereplő útra kelt abba a tenger melletti dél-franciaországi faluba. Az első reggelen Catherine hálóingben kilép szobája erkélyére, és megkérdezi előbb Jules-t, aztán pedig Jimet, hogy aludt. Először a mellette lévő szobából az ablakon kihajolva – természetesen pizsamában – Jules válaszol, aztán az emeletről, félmeztelenül, Jim is bejelenti, hogy kitűnően töltötte az éjszakát. Aznap kanyargós utakon kerékpártúrára indultak, hogy fölfedezzék a környéket. A kirándulás végén pedig a civilizáció utolsó nyomait gyűjtötték össze egy közeli erdőben. Joachim, Jürgen és Irene néhány évvel később eljátszotta ezt a jelenetet is, méghozzá egy lengyel faluban, a Masuri-tavak mellett. Addig nem nyugodtak, amíg a ligetben, ahol nagy gyalogtúrájuk közben megpihentek, nem találtak – miként a film szereplői – egy elhajított palackot, egy pár ócska cipőt, egy gumicsövet, egy képeslapot, egy törött porcelánt és egy bögrét. Sajnos angol cigarettadobozra nem leltek, így kiegyeztek egy nyugatnémettel, aminek ugyancsak örültek. És persze valamennyien éltek-haltak Moreau csodálatos hangjáért, ahogy a *Le tourbillon de la vie*-t énekelte a titokzatos, Albert nevű szereplő gitárkíséretében. Pajkos-erotikus, csodálatos, visszafogott, ugyanakkor kitárul-

kozó a hangja. Valahogy azt sugározza, hogy mindent tud, s mindent meg akar élni. Az örök nő bája árad ebből az igézően hömpölygő hangból, amelyet a francia nyelv még varázsosabbá tesz. Látszik, hogy a gitárjáték során Albert is teljesen a hatása alá került. Madame Schmitt segítségét is igénybe véve úgy-ahogy lefordították, és mélyen egyetértettek a szöveggel, miszerint az élet forgószél, mely újra meg újra összehozza a férfiakat és nőket egy-egy forró ölelésben, aztán tovább sodródnak.

32.

A legelső közös, külföldi utazásukon Prágába kirándultak. Egy strahovi diákszálláson béreltek szobát. Irenét becsempészték, és természetesen közösen itták el a fantasztikus prágai kocsmákban az így megtakarított pénzt. A kollégiumi szobában Joachim egyszer hajnalban föl-riadt, és megpillantotta a szomszéd ágyon Irene meztelen, hosszú lábait, amelyek majdnem a fenekéig kivillantak a takaró alól. Zavarba jött, illetlenségnek érezte a leskelődést, de nem bírta levenni szemét a csodálatos látványról. Nem is tudta elfelejteni, pár éjszakával később álmában vad szeretkezésbe bonyolódott Irenével. Elsőként a híres U Flekut látogatták meg, de mivel tele volt hangos, kellemetlen kinézetű honfitársukkal, inkább másik kocsmát kerestek. Kedvencük a pár utcával arrébb található U Zpěváčků (amit a kimondhatatlannak tűnő név miatt „Zöldpados"-nak hívtak), a Károly híd tövében lévő U Malvaze és a másik oldalon a Napóleon söröző lett. Jürgen tudott néhány szót csehül, így aztán ő rendelt mindig, mert észlelték, hogy a cseh pincérek ellenségesen viselkedtek velük, amikor németül szólaltak meg. Joachim egyszer az orosszal próbálkozott, de hamar rá kellett jönniük, hogy a pincérek még süketebbek, ha a „nagy testvér" nyelvét hallják. Jürgen megmutatta nekik azt a helyet is a Vencel téren, ahol Jan Pallach elégette magát, hogy tiltakozzon a szovjet megszállás ellen. Egyperces néma csenddel tisztelegtek az emléke előtt. Ezen az estén fedezték föl a várban az U Černého volát, ami ettől kezdve a prágai törzshelyük lett. A hosszú asztalnál, ahol általában úgy ülnek egymás mellett az emberek, mint a heringek, arról ábrándoztak aznap, hogy egyszer majd át fognak szökni valahogy Nürnbergbe. Milyen más volt a cseh főváros, ahol szinte semmiért sem kellett sorba állni, és a kocsmákban oda ülhettek le, ahova akartak. Nem kellett az utcán várakozniuk, mint Kelet-Berlinben, hogy a mindenható pincérek nagy kegyesen asztalhoz engedjék őket. Azt is rettenetesen élvezték, hogy itt nem kellett spicliktől tartaniuk, így aztán szinte megrészegedtek a szabadságtól. A rengeteg sörtől viszont gyakorta

lerészegedtek, és Joachim egyik éjjel telehányta a kollégiumi vécét. Másnap csak lézengett a városban, de aztán a második sör és egy kis Becherovka helyrehozta a gyomrát.

33.

A következő nyarat Warnemündében töltötték. Nem terveztek el semmit, hátizsákjukat telepakolva egyszerűen fölszálltak egy Rostockba induló vonatra. Abban reménykedtek, majd kapnak valahol szállást. Hát csalódniuk kellett. Szerencsére vittek magukkal hálózsákot, így éjszakánként a warnemündei kemping mögött lévő ligetben tértek nyugovóra. Mivel szállásra nem kellett költeniük, rengeteg pénzük maradt sörre. Néhányszor beugrottak Rostockba is. Ekkor látták először Irene rokonánál a *Jules és Jim*et. Filmnézés közben sört kortyoltak, veszettül cigiztek, s úgy érezték magukat, mintha odaát, Nyugat-Berlinben lettek volna. A tévét a szomszédok miatt lehalkították, így aztán fél méterre kellett ülni tőle, hogy mindent halljanak. De semmit sem éreztek ebből a kényelmetlenségből, úgy megbabonázta őket a film. Amikor véget ért, másodpercekbe tellett, amíg rájöttek, hol vannak. Mikor éjszaka bebújtak a hálózsákjukba, akkor sem tudták szavakba foglalni, amit éreztek. Csak másnap kezdett folyni belőlük a szó. A film elsöpörte Proustot. Közelebb állt hozzájuk, valóságosabbnak érezték a szereplőit. Egy kicsit olyan volt, mintha Truffaut az avignoni képeslapból készített volna filmet.

Egy másik közös nyarukon majdnem két hetet egy Berlin környéki Schrebergarten faházában töltöttek, amit Joachim kért kölcsön egy távoli rokonuktól. Az első reggel Irene mindkettőjük óriási meglepetésére egy olyan fehér kalapban ült a kerti asztalhoz, mint az avignoni képen Nora. Még kék szalagot is varrt rá. (Mert ki tudja miért, valamennyien megegyeztek abban, hogy annak a kalapnak a szalagja és a nő magas sarkú cipője is csak kék lehet.) És persze café au lait-t, vagyis tejeskávét ittak. Amikor Joachim újra töltötte Jürgen bögréjét, a barátja mindig azt mondta, hogy „merci”, vagy például úgy fejezte be néhány mondatát, hogy „n’est pas, Jim?”, amire föl Joachim így válaszolt „tu as raison, mon ami, Jules”. Erre aztán Irene boldogan azt sikkantotta: „c’est magnifique!”. Ettől a pár francia szótól úgy elvarázsolódott a Schrebergarten kertitörpékkel és őzikékkel zsúfolt kertje, hogy ők átrepülve fél Európát, azonnal Avignonban érezték magukat. A szomszédos kertekben metszőollók csattogtak, a táskarádiókból keletnémet slágerek harsogtak, de ők eközben szökőkutak szelíd csobogását hallották, s egy fehér selyemruhát viselő dáma, ugyancsak fehér napernyővel kacsójában épp ellejtett

mellettük a sétányon, akit „bonjour Madame”-mal köszöntöttek. És szinte hallották, ahogy a hölgy kacéran azt válaszolja „bon jour Medames et Messieurs!”. Egyik este Jürgen előhozakodott egy új tervvel, hogyan kéne átszökniük Nyugat-Berlinbe. Azt mondta, hőlégballont kéne készíteni, s egyszerűen átrepülnének a fal fölött. Az érdekes az egészben az, hogy nem sokkal a fal leomlása előtt tényleg átrepült így egy család – jutott évekkel később Joachim eszébe –, tehát nem volt alaptalan Jürgen fantáziálása. Ám Irenét valahogy földühítette az ötlet. Már megint a fellegekben jársz, mondta mérgesen, aztán, talán hogy mosolyt csaljon Jürgen csalódott arcára, franciául hozzáfűzte, hogy „ton état est désespéré”. Mi az, hogy désespéré, kérdezte Joachim, reménytelen, válaszolta Irene, az ő helyzete: reménytelen. Alig mozdultak ki a faházból, néha tollaslabdáztak, skatoztak és sokat olvastak, természetesen Proustot. Ők egy-egy nyugágyon, Irene viszont árnyékban, mert nagyon érzékeny volt a bőre. Ezt hallgassátok meg, mondta egyszer Jürgen, és hangosan fölolvasott pár sort: *„A templomtorony mintha csak sürgetni jött volna kellő időben a csend teljét, hogy kisajtolja és elhullassa a hőségtől lassan és természetesen felhalmozott aranycseppjeit.”* Erre aztán Joachim is válaszolt egy idézettel: *„Egy háztető, a nap visszfénye egy kövön, vagy csak egy ösvény sajátos szaga olyan mély örömöt kelt benne, hogy kereste, mit rejthetnek a mögött, amit lát, mi az, amivel megkínálták, s aminek semmi erőfeszítéssel se tud a nyitjára jönni. Mivel azonban érzi, hogy ennek őbenne kell lenni, ott maradt mozdulatlan, hogy nézzen, hogy szagoljon, hogy gondolatban továbbjusson ennél a képnél vagy illatnál.”* És persze Irene sem maradhatott ki a sorból, körbemutatott, s valami olyasmit mondott, hogy *„a rajongása menti meg a lépések neszét a fasor kavicsán vagy a szétpattanó buborékot a folyóvízen egy vízinövény levelein, e rajongás által marad életben, miközben köröttük az utaknak még a nyoma is elveszett, meghaltak, akik rajtuk jártak, és még az emléküket is elfeledték”*.